

Stockholm 2016-06-12

Kulturdepartementet

Remissvar på Betänkandet SOU 2016:13. En palett för ett stärkt civilsamhälle

Presentation

Sveriges Hembygdsförbund, SHF, bildades 2016 och organiserar idag 2050 hembygdsföreningar över hela landet med sammanlagt ca 450 000 medlemmar. Föreningarna är organiserade i 26 regionala förbund. Hembygdsrörelsen är en utpräglad gräsrotsrörelse där intresset för hembygdens kulturarv, miljö och sociala liv står i centrum för medlemsengagemanget. Hembygdsrörelsen har vuxit under hela 1900-talet, delvis som ett svar på kommunreformerna på 1950- och 1970-talen. Antalet föreningar anslutna till riksförbundet ökar, samtidigt som antalet medlemmar per förening minskar långsamt. SHF ser i likhet med andra folkrörelser ett svar i strukturella förändringar på landsbygden men också förändringar i det ideella engagemanget, där människor i mindre utsträckning än tidigare är benägna till långsiktigt ansvarstagande engagemang i styrelser, utan tenderar att föredra mer tillfällig aktivism.

Övergripande kommentar till utredningen.

Staten har under senare år kommit att fästa allt större vikt vid det civila samhällets arbete. Det är i grunden en positiv utveckling som kan bidra till en stärkande av demokratin och skapa bättre sammanhållning i samhället. SHF välkomnar också initiativet att utreda relationen mellan den offentliga förvaltningen och det civila samhället, som vi i allt väsentligt uppfattar som synonymt med föreningslivet.

Även om utredaren själv pekar på vikten av civilsamhällets oberoende, så vill vi ändå med enfass påminna om detta. Det civila samhällets organisationer existerar i sin egen rätt och utan de svenska folkrörelserna hade det svenska samhället varit ett annat. Hembygdsrörelsen är en del av den historien.

SHF uppfattar att staten genom politiken för det civila samhället ser möjligheter till fortsatt utveckling av välfärden och stärkande av demokratin genom en ökad samverkan med ideella organisationer. SHF ställer sig positiv till detta men vill samtidigt varna för en övertro på att staten och det offentliga ska kunna reglera en relation som per definition måste kunna söka sig egna vägar till inflytande. Det är av högsta vikt att rollfördelningen mellan statsmakten, civilsamhället och medierna vidmakthålls. Det civila samhällets

oberoende är fundamentalt. Det är ett oberoende som också avser valet av arbetsformer och relation till den offentliga sektorn. Det är en del av dynamiken i ett demokratiskt samhälle.

Hembygdsrörelsens särart är dess roll som röstbärare för ett lokalt perspektiv med historiska rötter. Eftersom rörelsen är en av Sveriges absolut största folkrörelser med lång erfarenhet av föreningsliv och lokalt påverkansarbete, och där riksförbundet regelbundet har kontakt med ett tiotal olika statliga myndigheter inom flera politikområden, hade det varit bra om utredaren låtit SHF ingå i utredningens referensgrupp. Vi tror att vi hade kunnat tillföra värdefull kunskap till utredningen.

Sveriges Hembygdsförbund har varit med och bildat *Ideell Kulturallians*, *IKA*, och vi hänvisar därför till IKA:s yttrande på denna utredning. Vi har dock några anmärkningar och tillägg till IKA:s yttrande.

SHF:s synpunkter på utredarens förslag

3.1.5 Finansiering av det civila samhällets verksamhet

Utredaren bedömer att offentliga bidrag utgör den största intäktskällan för ideella organisationer.

SHF:s synpunkter: Detta är i grunden helt felaktigt om man ser till hembygdsrörelsens arbete. Statistik från 2013 visar att hembygdsrörelsen föreningar i huvudsak går runt på egna insatser. Intäkter av medlemsavgifter från 450 000 medlemmar beräknas till 50 miljoner kronor. Affärsintäkter från entréavgifter uppskattas till ungefär lika mycket. Det offentliga stödet från kommunerna uppgick samma år 20 miljoner, det regionala stödet till 8 miljoner och det statliga stödet till ca 3 miljoner konor. SHF ser också en poäng i att prissätta det ideella arbetet. En större undersökning gjordes 2013 vilket visade att medlemmarna bidrag med cirka 4 miljoner arbetstimmar till ett värde av 700 miljoner kronor. Även om man tar hänsyn till arbetsmarknadsersättningar och andra riktade statliga ersättningsformer kommer man inte upp i nivåer av offentligt stöd som överträffar föreningarnas egenfinansiering.

4.1.4 Att företräda en grupp – civilsamhället som röstbärare och opinionsbildare

Bedömning: Det offentliga Sverige, på såväl statlig som regional och lokal nivå, bör aktivt fortsätta värna civilsamhällets självständighet i dess röstbärrroll.

Förslag: Statliga myndigheter ska årligen rapportera om de kontakter och samråd som myndigheten inom ramen för sitt uppdrag har haft med det civila samhället och när så bedöms relevant. Regeringen ska årligen till riksdagen rapportera de kontakter och

samråd som statliga myndigheter och Regeringskansliet har haft med det civila samhället.

SHF:s synpunkter: Många myndigheter har redan i uppdrag att utveckla samråd/samverkan med det civila samhället. Med hänvisning till offentlighetsprincipen och myndigheternas årsredovisningar ifrågasätter vi behovet av särskild redovisning av kontakter med det civila samhället. En sådan redovisning kan knappats säga något om kvaliteten eller utfallet av de kontakterna.

4.1.5 Vikten av strukturer för dialog och inflytande

Bedömning: Den politiska ledningen bör delta mer i befintlig struktur för dialog med det civila samhället på nationell nivå. Fortlöpande uppföljning av de åtgärder som parterna gör i samband med dialogen bör fortsatt säkerställas. Överenskommelseprocesser och andra modeller för strukturerade samtal bör användas för samverkan med det civila samhällets organisationer lokalt och regionalt.

I de pågående eller planerade dialog- och överenskommelseprocesserna bör kommuner och landsting också bjuda in nätverk och andra delar av civilsamhället som inte har en formaliserad juridisk form.

SHF:s synpunkter: I likhet med Ideell kulturallians ser SHF det som önskvärt att den politiska ledningen medverkar i dialoger med civilsamhället. Vi har dock svårt att se hur det ska kunna regleras. Det är ytterst en fråga för de enskilda politikerna att avgöra.

4.2.1 Kunskapsbrist hos det offentliga

Förslag: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) får ett utbildningsuppdrag att arbeta kompetenshöjande mot statliga myndigheter, kommuner och landsting i frågor som rör civilsamhället. Uppdraget ska genomföras i samråd med relevanta aktörer, såsom SKL, högskolesektorn och civilsamhällets organisationer. Uppdraget åtföljs av särskild finansiering.

SHF:s synpunkter: SHF har kontakt med ett stort antal myndigheter i sin verksamhet och kan konstatera att kunskapen om ideella organisationers verksamhet och roll är högst varierad. Vi anser att det finns mycket att vinna på mer enhetliga samrådsprocesser och att den statliga samordningen och erfarenhetsutbytet bör öka, liksom för övrig offentlig sektor, för att motverka stuprörspolitik.

Vi stödjer förslaget att MUCF får i uppdrag att arbeta kompetenshöjande mot statliga myndigheter.

4.3.2 Mångfald inom organisationerna

Förslag: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) får i uppdrag att utreda vad som hindrar underrepresenterade grupper i det civila samhällets organisationer. MUCF får vidare uppdrag att i nära samverkan med civilsamhällets organisationer arrangera regelbundet återkommande konferenser om mångfaldsfrågor i syfte att sprida kunskap och erfarenheter. MUCF får också i uppdrag att fördela bidrag till satsningar inom det civila samhällets organisationer för att undanröja interna hinder för ökad mångfald.

SHF:s synpunkter: Vi är positiva till att MUCF i samverkan med civilsamhällets organisationer arrangerar konferenser om mångfaldsfrågor, men ifrågasätter om det ankommer en statlig myndighet att utreda ideella föreningars medlemsrekrytering. Det offentliga ska i stället vara tydliga med att föreningars samhällsinflytande som röstbärare är avhängigt vilken grad av representativitet man uppnår och nyttja möjligheten till riktade bidrag för verksamheter för underrepresenterade grupper.

5.2.7 Civilsamhällets deltagande i mottagande av asylsökande

Bedömning: Regeringen bör överväga åtgärder som underlättar för det civila samhällets organisationer att långsiktigt bidra till verksamheter som gör tiden i väntan på beslut om uppehållstillstånd meningsfull och förbättrar möjligheten till en snabbare etablering i samhälle, t.ex. svenskundervisning och sociala mötesplatser.

SHF:s synpunkter: Det väsentliga är att det finns stödordningar som är utformade för att fungera för föreningslivet. Det lokala föreningslivet har stor betydelse för det först mötet med det svenska samhället, men också mer långsiktigt för integration av nya medborgare. Det handlar främst om att underlätta för människor med olika bakgrund att kunna mötas för att utbyta erfarenheter och göra saker tillsammans. Föreningar behöver tillgång till medel för att ordna möten, för transporter och för tillgänglig information. SHF:s erfarenhet är att bidrag ofta är förknippade med alltför mycket byråkrati för att det ska vara mödan värt att söka stödet. Följaktligen bekostas mycket av det arbete som utförs av privata medel. Vi välkomnar åtgärder som underlättar för ideella föreningar att bidra till detta arbete.

Avslutningsvis

Relationen mellan det offentliga och det civila samhället kan utvecklas. Man bör dock från stat, kommun och landstings sida vara försiktig med regleringar som riskerar att verka styrande på civilsamhällets organisationer och därmed utgöra ett hot mot civilsamhällets oberoende ställning. Det samhälleliga stödet bör bygga på tillit och respekt, med ett långsiktigt och förutsägbart ekonomiskt stöd. Den statliga samordningen måste öka för att motverka stuprörspolitik. Det bör också ske en ökad samordning på

kommunal nivå för motverka alltför stora regionala och lokala skillnader i bidragsgivning och synen på civilsamhällets ställning och inflytande i samhället. Det senare bör ske på frivillig grund genom utbildningsinsatser och konferenser, lämpligen i samvekan mellan SKL, MUCF och civilsamhällesaktörer.

Sveriges Hembygdsförbund för gärna fortsatt dialog med departement och utredare. Hembygdsfrågornas karaktär medför att vi som organisation blir uppsökta av ett flertal olika myndigheter, t ex Riksantikvarieämbetet, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket, Kulturrådet, Riksarkivet, Statens Historiska Museer, Institutet för Språk och folkminnen, länsstyrelserna och Naturvårdsverket. Vi har också anledning att föra dialog med Trafikverket och Tillväxtverket. Erfarenheten är att varje myndighet i sin strävan att uppfylla uppdraget att utveckla samråd med det civila samhället – och ser oss som en naturlig part i det arbetet – också uppfinner sin egen process för hur det ska gå till. För oss som organisation blir det arbetskrävande och vi måste prioritera nyttan för hembygdsrörelsen långsiktigt. Då blir graden av offentligt stöd för rörelsens arbete en viktig parameter för vår prioritering, liksom analysen av möjligheterna till ökat stöd i framtiden. I dagsläget finns mycket litet som tyder på ett ökat offentligt stöd för rörelsens arbete med kulturarvet. Hembygdsrörelsen lär under överskådlig framtid vara i huvudsak beroende av privata medel och medlemmarnas vilja att avsätta egen tid.

I övrigt hänvisar vi till Ideell kulturallians yttrande.

För Sveriges Hembygdsförbund,

Jan Nordwall
Generalsekreterare